

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Інститут української мови НАН України
Інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАН України

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ

ШУМЕНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЄПІСКОПА
КОНСТАНТИНА ПРЕСЛАВСЬКОГО

Матеріали

I Міжнародної славистичної конференції, присвяченої пам'яті святих Кирила і Мефодія

Харків – Шумен
Харківське історико-філологічне товариство
11 травня 2021 року

Матеріали I Міжнародної славістичної конференції, присвяченої пам'яті святих Кирила і Мефодія / за заг. ред. О. О. Маленко.
Харків – Шумен : ХІФТ, 2021. 344 с.

Рекомендувала до друку вчена рада Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
(протокол № 5 від 2 червня 2021 року)

ISBN 978-966-1630-51-1

Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3281 від 18.09.2008.

Редакційна колегія:

Маленко О. О., докт. філол. наук, проф.; ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Корнієнко С. І., канд. філол. наук, доц., докторант; ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Умрихіна Л. В., канд. філол. наук, доц.; ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Рецензенти:

Радчук О.В., докт. філол. наук, доцент, професор кафедри зарубіжної літератури та слов'янських мов; ХНПУ імені Г. С. Сковороди.
Сюта Г. М., докт. філол. наук, ст. наук. співроб. відділу стилістики, культури мови та соціолінгвістики; Інститут української мови НАН України.

У «Матеріалах» уміщено доповіді українських, болгарських, молдовських мовознавців, літературознавців, істориків, педагогів-методистів, філософів, мистецтвознавців, які взяли участь у I Міжнародній славістичній конференції, присвяченій пам'яті святих Кирила й Мефодія, що відбулася в Харкові 11 травня 2011 року. Питання наукового обговорення висвітлюють основні напрями сучасних досліджень у філології, історії, дидактиці, філософії освіти.

Для науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти всіх рівнів, учителів.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна, 61168

© Автори доповідей, 2021
© Дизайн Т. Лисиченко, 2021

ОСВІТА. ДИДАКТИКА. КУЛЬТУРА

Варич Наталія

ТРИГЕРИ РОДИЛЬНИХ ОБРЯДІВ 313

Голобородько Євдокія

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ МОВ
У БІЛІНГВАЛЬНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ:
ДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ 317

Заркова Полина

ПРАГОВИ РАВНИЦА НА ВЛАДЕЕНЕ
НА ИНТЕРКУЛТУРНА КОМПЕТЕНТНОСТ 323

Миланова Евелина

КОМПЕТЕНТНОСТИ НА ХХІ ВЕК
И ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК 327

Садох Олена

ОСВІТНІ ОКЛЮМЕНЦІЇ 332

Слєпцова Олена

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ
НА СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК
ХАРКІВСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ШКОЛИ 337

ОСВІТА. ДИДАКТИКА. КУЛЬТУРА

ТРИГЕРИ РОДИЛЬНИХ ОБРЯДІВ

Варич Наталія

*кандидат філологічних наук, доцент,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
natalymonika@ukr.net*

XXI століття ознаменувалося потужними спробами прозирнути в майбутнє, досягнути його специфіку, характер непевності й невідворотності, але водночас виробити новітній запобіжний інструментарій, механізми конструювання, перетворення цього майбутнього заради безпечного і якісного співжиття в цивілізаційному просторі. Здавалося б, за таких обставин сімейні обряди втрачають і своє значення в повсякденні, і привабливість для дослідника. Аж ні! Вони, потужно трансформуючись, набувають нових форм, нового вербального наповнення, нових смислових відтінків, тож потребують пильної уваги й подальшого осмислення.

Особливої ваги набувають нині сімейні, зокрема, родильні звичаї й обряди в контексті надмірної тривожності сьогодення, стрімкості динамічних змін, емоційного напруження й відчуття незахищеності перед численними викликами й розбіжністю між очікуваннями й потребами — зокрема як спосіб укорінитися в родинній, етнічній ідентичності на тлі цивілізаційних зрушень і життєвої адаптації до них. Звідси випливає й актуальність дослідження тригерів родильної обрядовості. За всієї розбіжності його визначень розуміємо *тригер* як «спусковий механізм», причину певних дій, відтворюваних у стресовій, перехідній, життєво зламній ситуації, і спонуку до таких дій заради виходу й переходу на інший

щабель. Отже, метою запропонованої розвідки є спроба здійснити огляд найбільш розповсюджених тригерів української родинної обрядовості.

Як показує дослідження, ці тригери здебільшого позитивні; навіть коли їх за впливом на людину розцінюють як негативні (наприклад, під час пологів чи в їхньому очікуванні крик нічних птахів за вікном, несподівана поява сторонньої людини, що посилює страх і відчуття небезпеки тощо), то все одно передбачають невідкладні дії на добро, зміщення переживань із негативних на позитивні, закладання щасливого майбутнього. Звідси — досить розвинена система пересторог для жінки при надії: якомога довше тримати в таємниці від сторонніх делікатну й важливу інформацію про вагітність, уникати потворного, неприємного, небезпечного, обмежуватися у важкій роботі, натомість оточувати себе близькими людьми, приємними речами, кохатися в красі краєвидів, мистецтва. Так само й оточення має дбати про майбутню мати — викликати лише приємні переживання, задовольняти потреби комфортного ефективного спілкування.

Тригери досить розмаїті, пов'язані з асоціаціями, з пережитим і переживаним досвідом — як колективним, так й особистісним. Це насамперед контекст ситуацій зовнішнього світу й домашньої оселі, обійстя (схід чи захід сонця, певні дати, залюдненість, особливий вид одягу, знаряддя праці, інтер'єр, хатне начиння, особлива їжа, цілющі трави тощо). Прикладом може слугувати здійснення обряду «на свій хліб» на місяць уповні, аби повна, щаслива доля склалась; побілена чи інакшим чином очищена, оновлена й оздоблена хата перед провідуванням, хрестинами, пострижинами як символ нового життєвого етапу; святковий, часто новий одяг батьків, кумів і найближчих родичів на хрестини як символ оновлення й зміцнення всього роду, готовності прийняти в хрести-

янську сім'ю нового члена. На пострижини вивернутий догори вовною кожух як обереговий знак тотему, символ єдності й незнищенності роду; обов'язковий хліб чи інші борошняні, власноруч приготовлені страви на відвідини породіллі найближчими родичками, що мають досвід щасливого материнства; додавання до першої купелі олівців, аби добре навчалась дитина, монет для життя в достатку, калини й меду для дівчинки, аби вродливою і чесною зростала, або ж дев'ясилу для купелі хлопчика, щоб здоровим і сильним був, міцною опорою в родині; вивішування рушника на честь новонародженого тощо.

Особливої ваги набуває, зауважмо, створення ситуації вибору (наприклад, книги, пензля, ручки, молотка, голки, автівки, тобто тих предметів, які символізують професійну зайнятість чи іншу соціальну спрямованість) в обряді першого постригу, в обряді відлучення від грудей та інших, де актуалізується залучення дитини до соціуму, набуття вагової соціальної функції, ефективна взаємодія з громадою і світом.

Досі по всій території України в родильних обрядах спостерігаємо подразники, що впливають на органи чуттів, — запахи, звуки, кольори, доторки й тактильні відчуття. Так, під час провідування, ім'янаречення щасливі в материнстві гості дарують яскраві іграшки, аби нечисте око падало на них, а не на дитину, щоб зростаючи, дитя відкривало всі барви світу й раділо їм; приносять пелюшки, аби маля знало їхнє (жінок) тепло, пригортають, обережно пестять дитя, обіймають і цілують матусю, щоб огорнути їх турботою, через доторк передати відчуття любовності, захищеності, сімейної згуртованості й родинної сили. А батько й хрещений батько нерідко після пострижин підкидають догори сина чи доньку, аби досягли висот на своєму життєвому шляху, працею і моральною поведінкою не зганьбили честі роду, здобули гідне життя й шану оточення.

Найбільш потужним є вербальний вплив, тож не дивно, що незважаючи на модифікацію словесних супроводів, він зберігається в усіх родильних обрядах (дородових, власне родових, післяродових) на всіх теренах України, передовсім спрямовуючи малого члена родини на «вік довгий і розум добрий», хоча й з проявом регіональних особливостей.

Звісно, вербальне оформлення, особливості емоційного навантаження, спрямованість до членів родини, врешті навіть частотність родильних пісень і приповідок мають регіональні особливості. Прикметою сучасних післяродових обрядів на Слобожанщині, наприклад, є зменшення кількості обрядових пісень, натомість гуртом усі присутні, зокрема під час пострижин, виконують улюблені народні пісні, через пісню залучаючи дитину до громади, відкриваючи їй духовні багатства народу й формуючи причетність до них. Традиційне відзначення річниці з дня народження дитини супроводжується також численними історіями — розповідями про витоки роду, про цікаві чи складні епізоди життя родини й сім'ї, спогади про шанованих людей, переповідання сімейних легенд, ілюстрації радісних подій, залучення до цих переживань іменинника. При цьому важлива не стільки кількість оповідей, тотожність чи повторюваність словесних форм або дій, скільки емоційна насиченість і постійне підтримування позитивних емоцій протягом тривалого дійства. Так зміцнюється і розвивається бренд сім'ї і роду, і пострижник не тільки запам'ятовує цей контент, а й набуває готовності збагачувати його й передавати далі, здійснюючи власний життєвий проєкт.

Українські родильні обряди, маючи потужне гуманістичне спрямування, значною мірою вписуються в час ризиків, «час становлення» й відродження, слугуючи не тільки механізмом самозбереження роду, протидії знищенню, збереження цінностей, життєвого досвіду,

а також і його транслявання в майбутнє, тож потребують більш повного вивчення.

**ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ МОВ
У БІЛІНГВАЛЬНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ:
ДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Голобородько Євдокія

*доктор філологічних наук, професор,
КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»
yevdokiya.aka@gmail.com*

Білінгвальне освітнє середовище передбачає наявність двомовних суб'єктів навчання, які однаковою чи певною мірою володіють обома мовами. З них одна може бути рідною, друга — державною, тобто мовою суспільної комунікації, отже й освітнього процесу, в країні. В Україні, зокрема в її південному та східному регіонах, білінгвами є більший відсоток здобувачів освіти, які можуть говорити й писати українською та російською мовами, що зумовлене історичними умовами геополітичної ситуації на українських землях.

В обласних і подекуди районних центрах півдня й сходу України мовою побутового спілкування є російська, якою здійснюється й мисленнєва діяльність мешканців цих регіонів. Українська мова, будучи державною, також стає органічним складником їхньої лінгвосвідомості, що забезпечує цим суб'єктам природне володіння українською й російською мовами.

На уроках української мови в білінгвальному середовищі варто враховувати ці особливості й орієнтуватися на ті види завдань, що активують пізнавальну діяльність учнів у навчанні української мови з опорою